

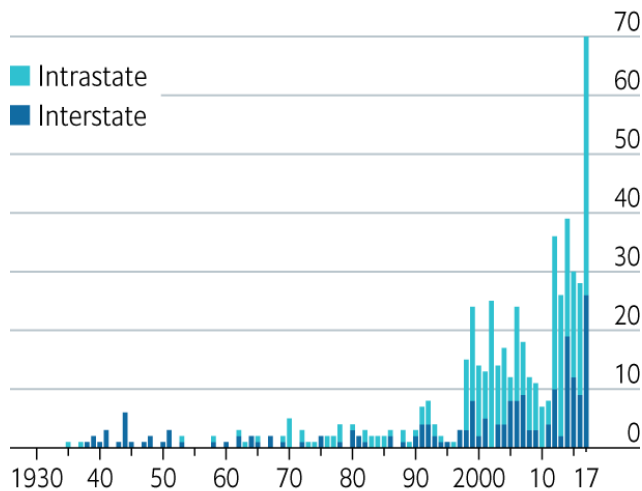
Η Σύγκρουση Αιγύπτου-Αιθιοπίας για τα ύδατα του Νείλου

Αστέρης Χουλιάρης, Καθηγητής στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών
Σχέσεων, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Ο επιστημονικός διάλογος για τους λεγόμενους "πολέμους για το νερό" έχει μια ιστορία τεσσάρων δεκαετιών . Πρόκειται για μια συζήτηση που διεξάγεται στα πλαίσια ενός διεπιστημονικού κλάδου που ονομάζεται "πολιτική οικολογία" (political ecology). Οι περισσότερες συγκρούσεις για υδάτινους πόρους - που έχουν αυξηθεί πολύ τα τελευταία χρόνια - είναι υπο-εθνικές. Ωστόσο υπάρχουν αρκετοί διασυνοριακοί ποταμοί που, ακόμη κι αν δεν προκαλούν από μόνοι τους ένοπλες συγκρούσεις, έχουν τη δυνατότητα να επιδεινώσουν σχέσεις ανάμεσα σε κράτη. Μια μελέτη του 2018 του Joint Research Centre της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που χρησιμοποίησε πολυπαραγοντικά ψηφιακά μοντέλα ανάλυσης, ανέφερε πέντε διαμάχες για διασυνοριακούς ποταμούς που είναι πιθανόν να οδηγήσουν σε μελλοντικές συγκρούσεις: τον ποταμό Κολοράντο, το σύμπλεγμα Γάγγη-Μπραχμαπούτρα, τον Ινδό, το σύμπλεγμα Τίγρη και Ευφράτη και τον Νείλο. Μερικούς μήνες μετά, ο τελευταίος ήταν (και πάλι) στην επικαιρότητα με εκτιμήσεις για μια πιθανή σύγκρουση Αιγύπτου και Αιθιοπίας.

Troubled waters

Number of water conflict events

Source: P. Gleick, Pacific Institute, Water Conflict Chronology, 2018

Όπως και στο σύμπλεγμα Τίγρη και Ευφράτη με το φράγμα Κεμάλ Ατατούρκ και τις σχέσεις Τουρκίας-Συρίας-Ιράκ, το θέμα στο Νείλο είναι επίσης ένα φράγμα, το "Μεγάλο Φράγμα της Αναγέννησης", το μεγαλύτερο υδροηλεκτρικό έργο της Αφρικής που κατασκευάζει η Αιθιοπία από το 2011 στον "Γαλάζιο Νείλο". Ο τελευταίος που πηγάζει από τα υψίπεδα της Αιθιοπίας προμηθεύει περίπου το 85% των υδάτων του μακρύτερου ποταμού του κόσμου. Για την Αιθιοπία, το έργο είναι κρίσιμης σημασίας για την οικονομική της ανάπτυξη καθώς 65% των 110 εκατομμυρίων κατοίκων της δεν έχει πρόσβαση σε ηλεκτρικό ρεύμα και η χώρα είναι φτωχή σε ενεργειακούς πόρους - ένα κρίσιμο ζήτημα σε μια περίοδο που παρουσιάζει μερικούς από τους υψηλότερους ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης στην Αφρική.

Για την Αίγυπτο από την άλλη πλευρά ο Νείλος είναι ο "ζωοδόχος" ποταμός. Όλη η ιστορία της Αιγύπτου, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα περιστρέφεται γύρω από το Νείλο. Η αιγυπτιακή κοινωνία ανά τους αιώνες έχει εύστοχα χαρακτηριστεί ως η κατ' εξοχήν "υδραυλική κοινωνία" (the hydraulic society). 95% από τα 99 εκατομμύρια Αιγυπτίων ζει στις όχθες και το Δέλτα του ποταμού. Τα νερά του Νείλου για την Αίγυπτο είναι πολύτιμα για άρδευση και κρίσιμα για τις μεταφορές αλλά πολύ μικρότερης σημασίας για τις ενεργειακές ανάγκες της χώρας (το φράγμα Ασσουάν παράγει λιγότερο από 10% του ρεύματος που καταναλώνει η Αίγυπτος).

Το Σουδάν το οποίο διατρέχουν τόσο ο "Γαλάζιος" όσο και ο "Λευκός" Νείλος ο οποίος πηγάζει από τη Λίμνη Βικτώρια στην Ουγκάντα βρίσκεται ανάμεσα στην Αίγυπτο και την Αιθιοπία και βλέπει μάλλον θετικά την κατασκευή του Αιθιοπικού φράγματος καθώς, εκτός από παροχή ενέργειας, μπορεί να ελέγξει τις πλημμύρες που αντιμετωπίζει η χώρα στην περίοδο των βροχών. Ωστόσο το Χαρτούμ τυπικά κρατά ίσες αποστάσεις από την κλιμακούμενη τους τελευταίους μήνες αντιπαράθεση Αιγύπτου και Αιθιοπίας (με την πρώτη να έχει απειλήσει στο παρελθόν τη δεύτερη ακόμη και με στρατιωτική επέμβαση).

Οι διαφωνίες εστιάζονται κυρίως σε δύο ζητήματα: πρώτον, στην ταχύτητα με την οποία οι Αιθίοπες θα γεμίσουν τον ταμιευτήρα του φράγματος (το Κάιρο ζητά να γίνει σταδιακά σε διάστημα έως 20 ετών ενώ η Αντίς Αμπέμπα μιλά για μερικούς μήνες) και δεύτερον, στο τι θα κάνει η Αιθιοπία σε περιόδους ξηρασίας (αν δηλαδή θα απελευθερώνει υδάτινους πόρους από τον ταμιευτήρα).

Διάφοροι διαμεσολαβητές επιχειρήσαν να διευκολύνουν τις διαπραγματεύσεις και να ενθαρρύνουν την Αίγυπτο και την Αιθιοπία να βρουν μια συμβιβαστική λύση. Οι Ηνωμένες Πολιτείες των οποίων και οι δύο χώρες είναι σύμμαχοι επιχειρήσαν να βοηθήσουν αλλά κατηγορήθηκαν από τους Αιθίοπες για προκατάληψη υπέρ της Αιγύπτου. Αντίθετα, η Αφρικανική Ένωση (που έχει την έδρα της στην Αντίς Αμπέμπα) κατηγορήθηκε από τους Αιγύπτιους ότι παίρνει το μέρος της Αιθιοπίας. Τελικά κυριολεκτικά την τελευταία στιγμή οι δύο χώρες κατέληξαν σε μια προσωρινή συμφωνία που δίνει περισσότερο χρόνο για διαπραγμάτευση. Η Αιθιοπία δέχθηκε να μην ξεκινήσει να "γεμίζει" τον ταμιευτήρα μέχρι να επιτευχθεί μια "συνολική συμφωνία" (comprehensive agreement).

Το θέμα είναι ότι τόσο ο Πρόεδρος Αμπντέλ Φατάχ ελ-Σίσι της Αιγύπτου όσο και ο Πρωθυπουργός Άμπι Αχμέτ της Αιθιοπίας έχουν ισχυρούς εσωτερικούς περιορισμούς που δεν επιτρέπουν υποχωρήσεις στις διαπραγματεύσεις. Το καθεστώς Σίσι στην Αίγυπτο αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα τόσο στις εξωτερικές σχέσεις (Λιβύη, πολιτική Ισραήλ στα Κατεχόμενα) όσο, κυρίως, στο εσωτερικό. Η παραχώρηση δύο νησιών της Ερυθράς

Θάλασσας στη Σαουδική Αραβία το 2017 υπέσκαψε τη νομιμοποίηση του καθεστώτος. Τον Σεπτέμβριο του 2019, χιλιάδες άνθρωποι διαδήλωσαν στο Κάιρο, την Αλεξάνδρεια, το Σουέζ και άλλες πόλεις, κατηγορώντας τον Σίσι για διαφθορά και ζητώντας την παραίτησή του. Οι διαδηλωτές αντιμετώπισαν τη βίαιη αντίδραση των δυνάμεων ασφαλείας. Ακολούθησαν χιλιάδες συλλήψεις. Φαίνεται πάντως και από τη στάση του στη Λιβύη, ότι το καθεστώς Σίσι επιχειρεί να στραφεί ολοένα και περισσότερο σε εθνικιστικές θέσεις για να κερδίσει τη λαϊκή υποστήριξη. Η Αιθιοπία από την άλλη πλευρά αντιμετωπίζει έντονα εσωτερικά προβλήματα με μια ένοπλη εξέγερση στην Ορόμια, συγκρούσεις σε διάφορες άλλες περιοχές της χώρας, εκατομμύρια εσωτερικούς πρόσφυγες και πολιτική αβεβαιότητα (πολυκομματικές εκλογές τον Αύγουστο). Ο μέχρι πρότινος δημοφιλής πρωθυπουργός που έδειξε την προσαρμοστικότητά του με την ειρηνευτική συμφωνία με την Ερυθραία η οποία του χάρισε το Νόμπελ Ειρήνης, έχει περιορισμένα περιθώρια κινήσεων στο θέμα του Νείλου. Το φράγμα που κόστισε πάνω από 4 δισεκατομμύρια ευρώ και χρηματοδοτήθηκε και με έκδοση ομολόγων που αγόρασαν εκατοντάδες χιλιάδες Αιθίοπες, θεωρείται βασικό στοιχείο εθνικής υπερηφάνειας και οποιαδήποτε υποχώρηση στις απαιτήσεις της Αιγύπτου κινδυνεύει να εκληφθεί ως προδοσία.

Οι δυσμενείς προβλέψεις για τις συνέπειες των αντιθέσεων στη διαχείριση διασυνοριακών υδάτων έχουν αποδειχθεί λανθασμένες. Καμία διαφωνία μεταξύ κρατών για τα ύδατα διασυνοριακών ποταμών δεν έχει αποδειχθεί από μόνη της ικανή να οδηγήσει σε ένοπλη σύγκρουση. Ας ελπίσουμε ότι το ίδιο θα συμβεί και στην περίπτωση του Νείλου.